NASLOV NALOGE:

POKONČNA

PODROČJE:

ZGODOVINA

VRSTA NALOGE:

RAZISKOVALNA NALOGA

UČENKI:

Hana Skubic, 9. c; Julija Berden, 9. c

MENTORICA:

Metka Koder

LETO IZDELAVE NAOGE: šolsko leto 2024/2025

IME ŠOLE: Osnovna šola Trnovo

Kazalo

Uvod _____ 3

Ivana Kobilca _____ 4

Zofka Kveder _____ 10

Lili Novy _____ 17

Franja Bojc Bidovec _____ 21

Empirični del z razpravo in rezultati _____ 33

Zaključek _____ 34

Viri in literature _____ 35

Uvod

Če želimo spoznati zgodovino nasploh, moramo odkriti in spoznati tudi žensko zgodovino ter ženske, sprva drzne posameznice, ki si s svojim znanjem, s svojo nadarjenostjo, s svojim pogumom in predanim delom utirajo pot znotraj področij, ki so bila precej časa domena moških kolegov. Zato se velja vprašati, ali lahko iz posamičnih portretov izluščimo kaj več kot le posamezna življenja in usode žensk – ne glede na to kako uspešne, tragične, vesele ali žalostne so bile? O tem ali so ali niso uživale tega, kar danes imenujemo človekove pravice? Kakšna je bila pot do teh pravic in kako so jih spoštovali pred desetletji?

Spol ne sme biti merilo uspeha ne v diplomaciji ne v umetnosti – vedno mora biti na prvem mestu kakovost opravljenega dela. Pomembno je razumeti, da lahko o pravi enakopravnosti govorimo šele takrat, ko imajo ženske in moški enake možnosti za razvoj kariere, ko so pri tem enako spodbujeni in ko smo kot družba pripravljeni kritično pogledati in spremeniti navade ter prakse, ki še vedno temeljijo na zastarelih predsodkih do žensk.

Glavni cilj te raziskovalne naloge je primerjava položaja žensk v 19. in 20. stoletju na različnih področjih delovanja. Želiva izvedeti tudi, kako poznane so posamezne velike ženske za slovensko zgodovino med mladimi danes in jih ozaveščati o njihovem delu. Cilj te naloge je prav tako ugotoviti vpliv njihovega delovanja in, če so premikale meje ter, če so njihova dela opazna in pomembna v današnjem času. Raziskovali bova tudi njihova življenja, ovire in izzive ter kako je zgodovinsko obdobje, v katerem so delovale, vplivalo na njihovo delo, prepoznavnost in na življenje kot tako. Prav tako sva se lotili raziskave pri kateri sva predvidevali, da bo večina učencev mislila, da so ženske enako sposobne in imajo enake priložnosti na vseh področjih. Mislili sva tudi, da se bodo učenci zavedali ali predvidevali, da se ženske danes ponekod še vedno borijo za pravice.

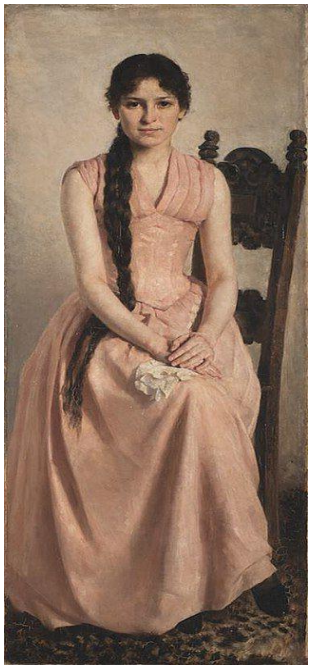
Teoretični del

Ivana Kobilca

Ivana Kobilca je najpomembnejša slovenska slikarka. O njej se nedvomno govori kar precej. Bila je drzna. S svojo vztrajnostjo in pogumom je po mnogih potovanjih prispela do Pariza, kjer je s ponosom razstavljala svojo sliko. Zavoljo tega se je vpisala v zgodovino umetnosti in si prislužila status najpomembnejše slovenske slikarke. Prekosila je mnoge svoje moške sodobnike, ki ji takrat niso priznavali njene veličine. Kot ženska slikarka je, tako kot druge ženske ustvarjalke takrat, svoja dela podpisovala kot I. Kobilca, da bi s tem prikrivala svojo žensko identiteto. To je jasno, da ni bilo prav. Vendar, taki so bili časi, si pogosto rečemo. Pa je temu res tako? Še zdaj se kljub njenemu statusu bori za prepoznavnost. Zakaj?

Po pridobljeni osnovni izobrazbi v Ljubljani je Kobilca najprej za leto dni (1879-1880) odšla na Dunaj, kjer se je izobraževala sama. Nato je odšla v München, kjer se je sprva vpisala na Šolo za umetno obrt, nato pa postala učenka prof. Aloisa Erdtelta (predstavnik akademskega realizma), pri katerem se je učila sedem let (1881-1888). V teh letih je Kobilca veliko časa preživela v umetniških krogih (Roza Pfäffinger, Käthe Kollwitz, Ferdo Vesel, ...) ter razvila svoje akademsko slikarstvo (večinoma v temnejših barvnih odtenkih). Ob koncu tega obdobja ustvarjanja je nastalo tudi njeno znamenito delo Kofetarica (1888). Nato jo je pot za nekaj let vodila v Pariz, kjer je leta 1891 razstavljala na pariškem Salonu na Champ de Mars - tam je tudi prejela posebno odlikovanje. V tem obdobju je izoblikovala drugačen slog. Barve, veliko je modrin, postanejo svetlejše, veliko pozornosti posveča svetlobi.

V teh letih sta nastali tudi znani deli Poletje (1889/1890) ter Otroci v travi (1892). Po nekaj letih življenja v Sarajevu in v Berlinu, z občasnimi vrnitvami v domovino, se je ob začetku prve svetovne vojne dokončno vrnila v Ljubljano, kjer je leta 1926 tudi umrla.

"Videla sem svet, bilo je lepo in polno sonca, ni mi žal." (citat Ivane Kobilce)

Bila je ena od redkih slikark svoje dobe, kar vsekakor ni naključje. Za umanjkanje ženskih predstavnic v umetnosti je razlogov precej. Imele so veliko pomankanje izobrazbe. V času ko se je Kobilca odločila za slikarstvo v Evropi, ni bilo niti ene s strani države priznane slikarske akademije, ki bi sprejemala študentke. Manj ugledne ženske akademije so bile edina možnost. Prav tako so jih bremenili družbeni pritiski in pričakovane dolžnosti, da morajo ostati doma in skrbeti za hišo. In če so tako tudi ravnale, za umetnost preprosto ni bilo časa.

Žal je umetnost še danes večinoma moško področje. To sicer ni nujno povezano z razlogi, ki so ženske onemogočali v preteklosti, vendar se sledi preteklosti vsekakor čutijo še danes.
Če je mogoče verjeti indeksom enakosti spolov, je Slovenija na tem področju vzorna – globalni indeks enakosti spolov, ki ga pripravlja Svetovni gospodarski forum, nas umešča na 34. mesto med 146 državami sveta. Indeks enakosti spolov, ki ga pripravlja Evropski inštitut za enakost spolov, pa na 12. mesto v Evropski uniji.

Po socialnem izvoru, načinu življenja, umetnostnih idealih in delu, je bila Kobilca izrazito meščanska umetnica. Pripadala je generaciji slovenskih realistov, ki so najpomembnejša dela ustvarili v osemdesetih letih 19. stoletja. Kobilčin najdragocenejši prispevek slovenski umetnosti je nastal, ko je živela v tujini in je domovino le obiskovala. Težišče je bilo v figuralnem slikarstvu, še posebej portretu in žanrskih upodobitvah iz kmečkega in meščanskega življenja. Od berlinskega obdobja dalje se mu je pridružilo cvetlično tihožitje, ki je v zadnjih letih prevladalo, saj je ugotovila, da je portrete nadomestila fotografija in ni bilo več povpraševanja po njih.

Zgodnja dela odsevajo značilnosti münchenskega ateljejskega slikarstva. Slikana so v temnih, rjavih odtenkih, le pasteli so svetli in rožnati. Pod vplivom münchenske moderne (F. von Uhde) in francoskega plenerizma (J. Bastien-Lepage) so Kobilčine barve od okoli leta 1889 dalje svetlejše in tudi sicer njena dela kažejo značilnosti pleneristističnega slikarstva. Za pariško obdobje so značilni modrikasti odtenki, predvsem v senčenju, in samostojnejše reševanje svetlobnih problemov.

Plenerizem je slikarski slog iz druge polovice 19. stoletja, pri katerem so umetniki ustvarjali na prostem, v naravi, pod odprtim nebom. Slikali so v naravni svetlobi, ob naravnih barvah in senčnih pogojih ter upodabljali posamezne krajine. Ta način dela je bil v nasprotju s tradicionalnim studijskim slikarstvom in akademskimi pravili, ki so pogosto narekovala vnaprej določen likovni izraz.

Koraka, ki vodi od tod v impresionizem, vsaj kolikor vemo, Ivana Kobilca ni storila v zadnjem obdobju je njena umetniška moč začela pešati, z nekaj izjemami so slike iz tega časa puste in neosebne.

Kot že omenjeno, je delovala v obdobju realizma. Realizem je bilo umetniško gibanje, ki se je pojavilo v Franciji v štiridesetih letih 19. stoletja, nekje v času revolucij 1848. Realisti so zavrnili prejšnje obdobje romanticizma, ki je olepševal stvari in od zgodnjega 19. stoletja prevladoval v francoski literaturi in umetnosti. Želel je prikazati resnične, tipične sodobne ljudi in situacije z resnico in natančnostjo, ne da bi se izognil neprijetnim ali hudim vidikom življenja. Realistična dela so upodabljala ljudi vseh razredov v situacijah običajnega življenja in so pogosto odražala spremembe, ki sta jih prinesli industrijska in trgovska revolucija. Popularnost realističnih del je rasla z uvedbo fotografije – novega vizualnega vira, ki je ljudem ustvaril željo po ustvarjanju predstav.

Slikarka je na svoji najbolj priljubljeni umetnini Poletje ujela razpoloženje in občutek letnega časa.
Rože s cvetočih travnikov, bujno zelenje domačega vrta, bosonogi otroci, igra in druženje. Prizor je idealen in romantičen, a v realnosti življenje upodobljencev ni bilo idilično.

Kobilčina sestra Fani, rojena leta 1870, je umrla že leta 1899, bratranec Janezek v drugi gimnaziji.

Kot večina njenih slik je delo Poletje naslikano z oljnimi barvami. Slikala jo je na velikem platnu, ki je merilo 180 cm x 141,5 cm.

Kobilca je sliko dve poletji ustvarjala v Podbrezjah na Gorenjskem, v rodni vasi svoje matere Marije. Naslikala je mlajšo sestro Fani in Blekova otroka, Janezka in Katrico, svoja bratranca in sestrično. Pri delu si je pomagala s fotografijo, ki je v tem času že dopolnjevala grafit in skicirko. Pozneje se je spominjala: *»Vse polno otrok se je gnetlo okrog mene, ko sem delala, pa so kritizirali: Sedaj pa ni prav naredila! Boš videl, da bo popravila!« (Citat Ivane Kobilce)*
Navdušena nad sočasnimi galskimi umetniki in nad novicami iz boemskega epicentra umetnosti, se je Kobilca poslovila od Münchna in že načrtovala selitev v Pariz. Leta 1891 se je s *Poletjem* predstavila francoski javnosti v Salonu Državnega umetnostnega združenja. V tem obdobju je ustvarila svoja najboljša dela.

Poletje je Ivani Kobilci odprlo vrata v mednarodni svet. Pariško Državno umetnostno združenje ji je podelilo naziv associée, pridružene članice, sledilo je njeno dveletno bivanje v Franciji.

V Narodni galeriji, kjer je *Poletje* pristalo že v času slikarkinega življenja, v anketah med obiskovalci še domala 130 let po nastanku vrhunske likovne mojstrovine, brez izjeme zmaguje kot najbolj priljubljena umetnina.

Prav zaradi teh razlogov je bila ta slika tako ključna za Kobilčino kariero. Ne samo, da je bila lepa, živahna in sveža. Prav s to umetnino se je povzpela na isto raven z moškimi sodobniki. Ne samo na isto. Na višjo. Čeprav se ji pred tem njena izvrstnost ni priznavala, po takem dosežku težko argumentiraš, da ni bila vredna vse časti.

Kljub težavam zaradi spola je bila ponosna nanj. Biti ženska. Opažamo, da so na večini njenih slik upodobljene ženske. Niso upodobljene, kot so jih videli ostali, zgolj njihovo vlogo v družini in nič več. Prikazane so kot samostojne osebe, ki niso postavljene v ozke stereotipne predstave. In kdo je postavljal ženske v to vlogo? Predvsem manj izobraženi moški, ki so samo ponavljali in se podredili tem napačnim mišljenjem. Bolj izobražene ženske so se odzivale kot Ivana. Odšle so v svet, niso imele družin in se niso menile za družbene norme. Veliko moških, ki pa so bili bolje izobraženi, s tem niso imeli težav. Nekateri so jim sicer nasprotovali, saj so jim bile konkurenca, ki je seveda niso želeli. Meniva pa, da so v sebi vedeli, da si ženske zaslužijo toliko, kot oni.

To je bil prav tako eden največjih izzivov s katerimi se je soočala. Njen največji trn v peti pa je bil vsekakor Rihard Jakopič, ki jo je z manj dela velikokrat prekašal v očesu družbe, seveda pa ji tudi njene izjemnosti tudi po vseh njenih uspehih nikoli ni priznal.

Ivana Kobilca je bila kot edina ženska upodobljena na bankovcih naše osamosvojene države, na slovenskem tolarju. Upodobljena je bila na bankovcu za 5000 tolarjev. V Sloveniji je po njej poimenovana ena ulica (v soseski Novo Brdo v Ljubljani). Njen spomenik je v Podbrezju in spominska tabla v Ljubljani. Vendar je to vse, kar si zasluži? Njen nasprotnik Rihard Jakopič,

ki ga je mnogokrat prekašala, ima šolo, ki je poimenovana po njem. Prav tako je bil upodobljen na bankovcu za 100 tolarjev, po njem so poimenovali likovno nagrado. Za piko na i stoji na mestu njegovega paviljona še njegov spomenik .

Sprašujeva se, kje pa je ulica s Kobilčinim imenom, kje je kakšen objekt posebej posvečen prav njej? Že pri njenem priimku se marsikomu zareče: Kobilica. Ne, Kobilca je prav!

Nedvomno je ena najbolj, če ne najbolj znana slovenska umetnica, tudi v primerjavi s svojimi moškimi sodobniki. Pa se nama vendarle zdi, po njenem razburljivem življenju in z vsemi njenimi dosežki, da si zasluži bolj svečan spomin.
"Česar doslej niso zmogli moški naši slikarji, to je proizvedla nežna roka mlade slikarice" (Holz, 1889, Ljubljanski zvon).

Situacija pa seveda nikoli ni tako črno bela. V času Kobilčinega ustvarjanja je dejstvo, da je ženska, vsekakor na slab način vplivalo na njeno prepoznavnost in možnosti. Vendar se Ivana Kobilca na ovire ni ozirala, stala je pokončno, ne meneč se na druge. Kljub oviram se je povzpela v sam vrh slovenske umetnosti. To, da je bila ženska, pa jo danes naredi še veliko bolj prepoznavno. Prav na njeno ime se spomniš, ko pomisliš na slovenske umetnike. In na njen spol ob ovirah, ki jih je zaradi njega premagovala, danes večinoma ponuja enakovredne možnosti obema spoloma.

Zofka Kveder

Zofka Kveder je bila, kot je zapisal Ivan Cankar, prva samosvoja slovenska pisateljica. A bila je tudi avtorica feministično usmerjenih člankov v prvi slovenski ženski reviji Slovenka in ena prvih, ki so šle študirat v tujino. Res sodi med najpomembnejše slovenske ženske. Toda zdi se, da pripada Zofki Kveder v slovenskem prostoru večja pozornost, saj je njen položaj v njem nekaj posebnega. O Zofki Kveder je namreč skorajda nemogoče misliti in pisati, ne da bi omenili številne sodobnice, s katerimi je pritajevala in si z njimi dopisovala. Nekoč pozabljena imena tako niso več zapuščeni kamni, ki ležijo sam zase in jih lahko postavimo kamor koli, ampak pričajo o tem, da so bili nekoč del stavbe, ki jo moramo danes rekonstruirati. Na marsikatero vprašanje je namreč mnogo lažje najti odgovor, ko, kakor Virginia Woolf, spoznamo, da se v mislih vračamo k materam, če smo ženske.

Zofka Kveder se je rodila 22. aprila 1879 v Ljubljani. Rodila se je v preprosti delavski družini. Njen oče Alojz je bil zaposlen na železnici kot pomožni sprevodnik, mama Neža pa je bila hči posestnika. To je bilo v obdobju manj kot sto let po enem največjih mejnikov v evropski zgodovini – francoski revoluciji. V tistem času večina žensk ni imela službe. Delale so lahko le kot delavke (za isto delo so bile plačane slabše kot moški), hišne pomočnice ali, nekoliko bolj izobražene, kot guvernante, a le, če niso imele lastnih otrok in če niso bile poročene. Leta 1875, torej tri leta pred Zofkinem rojstvom, je Ljubljana dobila tudi žensko učiteljišče. Šele od takrat so ženske lahko opravljale prvi intelektualni poklic – a tudi one le, če niso bile poročene in niso imele otrok. Moški, ki so določali pravila, so namreč mislili, da mora ženska, če ima moža, skrbeti zanj, ne pa opravljati poklica. Tako so se morale številne ženske odločati med tem, ali bodo imele zasebno ali javno življenje, se bodo poročile ali delale, bodo rojevale otroke ali se intelektualno razvijale. Vsi moški so lahko pametovali o tem, kaj je za žensko prav in kaj sme, kaj zmorejo in kaj se spodobi. Le žensk o tem nihče ni nič povprašal.

Ta svet jo je omejeval že od otroštva. Ni bila deklica, ki je posedala okoli hiše in pestovala punčko iz cunj. Namesto tega se je neustrašno potikala po gozdu in opazovala živali, polhe in kuščarje, poleg tega pa sta bila njena najboljša prijatelja Raf in Tone, s katerima se je preganjala, lovila čmrlje in plezala. Če je bilo njuno obnašanje sprejeto kot normalno in so bila potolčena deška kolena prej znak poguma, kot nespodobnosti, pa so Zofko starši vedno znova kaznovali, ko je bila popraskana ali si je uničila krilo. Za punčke se namreč ni spodobilo, da bi bile aktivne in divje, punčke niso smele biti svobodne. Moški je veljal za osebo – lahko je bil drzen, razmišljujoč in pogumen. Ženska pa za stvar – morala je biti lepa in spodobna.

Zofka je imela še dva mlajša brata. Vsi skupaj so odraščali v delavski družini, kjer so bile ekonomske razmere zelo nestanovitne. Ker sta oče in mama želela svojim otrokom zagotoviti boljše pogoje za življenje, so se nenehno selili iz enega v drug slovenski kraj. Zofka se je kot majhna deklica pogosto potepala naokoli in naredila kaj, kar staršem ni bilo po godu, zaradi česar jo je oče večkrat pretepel. Kvedrova je obiskovala ljudsko šolo na Blokah, nato pa jo je oče vpisal na nunsko šolo v Ljubljani, saj je bilo to edino primerno za njegovo pametno hči. To za tisti čas vsekakor ni bilo samoumevno. Čeprav je bil Zofkin oče zelo negativna vloga v njenem življenju, si je s tem dejanjem prislužil kakšno lepo besedo. Šlo ja za eno redkih šol, kjer so se lahko v tedanjih časih izobraževala dekleta. Kvedrova je bila začasne selitve v Ljubljano zelo vesela, saj se je lahko odmaknila od domačega okolja in zaživela v večjem mestu. Šolanje je zaključila leta 1893. Nato se je bila primorana ponovno preseliti domov, kjer vzdušje ni bilo najboljše. Oče se je še vedno pogosto opijal, medtem ko mama zanjo ni pokazala nobenega razumevanja. V tistem času se je lotevala različnih del. Pomagala je v gostilni, v trgovini in pri pisarniških delih. Vsa ta dela pa je opravljala le zato, da bi lahko čim prej zaslužila dovolj denarja, da pobegne od doma v svobodo. Vaško življenje jo je ubijalo, trpela je, ker ni imela dostopa do knjig in ljudi, s katerimi bi se lahko pogovarjala.

Nekaj utehe je našla le v dopisovalcu, ki je v nemškem časopisu objavil oglas, da išče dopisne prijateljice. Z njim si je dopisovala skoraj desetletje in v zadnjem pismu izvedela, da je bil njen dopisovalec v resnici ženska.

Ta starejša gospa ji je takrat napisala: *» In zdaj prosim ne bodite preveč razočarani, če je postala iz starega, pozabljenega strica stara žena, ki se je za vašo usodo – verjemite mi – vselej*

bolj živo zanimala, kot bi bilo to mogoče kakšnemu stricu. Bolehna sem, kakor veste, in stara tudi, kakor ste uganili, in vaša sveža, topla pisma so mi bila vedno mila. Naklonila so mi mnogo lepih, veselih ur. Hvala zanje. Je pač tako! Svojemu spoli imamo tako malo povedati – tako mislimo – in človek se skrije pod šifro, da bi si dlje ohranil zanimanje« (Kveder, Zbrana dela, Tretja Knjiga).

Ko se je ponudila priložnost, se je ponovno preselila v Ljubljano in se zaposlila pri odvetniku Ivanu Šušteršiču, za katerega je opravljala pisarniška dela. Končno je bila finančno dovolj preskrbljena, da si je lahko privoščila najem lastne sobe, kjer je imela svoj mir. Večkrat je poudarila, da se je takrat končno počutila, da je gospodarica sama sebi. Ob večerih je uživala ob skodelici čaja in se – ko je imela za to končno ustrezne pogoje – začela posvečati literarnemu ustvarjanju.

Zofka je nato živela v različnih evropskih mestih – v Trstu, Bernu, Münchnu, Pragi in v Zagrebu. Za tiste čase je bila prava svetovljanka. V Trstu je delala v uredništvih časopisov Edinost in Slovenka. V Slovenki, prvi ženski reviji, se je seznanila s položajem žensk v drugih državah. Tudi sama se je veliko ukvarjala s tem. Pisala je o razmerah, v katerih so živele in se šolale študentke. O zaposlovanju žensk in položaju delavk, o neenakih možnostih žensk, da si same služijo za življenje, o neenakih plačah moških in žensk, o dvojni morali – eni za ženske in drugi za moške.

Za Trstom jo je pot vodila v Švico, ko se je po uspešnem pogovoru z rektorjem leta 1899 vpisala na univerzo v Bernu. Čeprav se je že od bega z doma preživljala sama, je v Švici ugotovila, da s pisanjem literarnih del, člankov in feljtonov (veliko jih je napisala tudi v nemščini), ne zasluži dovolj, zato je univerzo zapustila. Iz Švice se je odpravila v München, nato pa v Prago, kjer je živel njen zaročenec, študent medicine in pesnik hrvaške narodnosti Vladimir Jelovšek (1879-1931).

Zofka Kveder je med letoma 1900 in 1906 živela v Pragi. Na hiši na ulici Kamenická 656/56 v Pragi 7, kjer je bivala v letih 1904 in 1905, je Društvo slovenskih pisateljev v sodelovanju s slovenskim veleposlaništvom v Pragi postavilo spominsko ploščo.
V Pragi je Zofka Kveder uresničila svojo željo po pisateljski karieri, ljubezni in materinstvu.
Katja Mihurko, vodilna raziskovalka o življenju in delu Zofke Kveder, profesorica na Fakulteti za humanistiko Univerze v Novi Gorici in vodja slovensko-češkega projekta

Transformacije intimnosti v literarnem diskurzu slovenske moderne (1890–1920) je, kot so sporočili iz Društva slovenskih pisateljev, ob slovesni priliki pridala, da je imela Kveder na Kamenicki to, "*kar je dobri dve desetletji pozneje Virginia Woolf opredelila za osnovni pogoj, da ženska lahko svobodno ustvarja: imela je lastno sobo in lasten vir dohodka ... uresničila je svojo željo po pisateljski karieri, ljubezni in materinstvu, kar je še danes za marsikatero avtorico izziv ali zgolj želja ... četudi se danes in tukaj zdi, da sta za pisateljice lastna soba in lasten dohodek nekaj samoumevnega, ni tako ne v razvitem svetu in še manj na prostorih, kjer se ženske še vedno borijo za osnovne pravice ... zato moramo ohranjati spomin na Zofko Kveder kot umetnico in kot bojevnico za ženske pravice,*" *(Mihurko, 2024).*

Zofka Kveder je odpirala prostor tudi drugim slovenskim literatom. Mirana Likar Bajželj je v imenu Društva slovenskih pisateljev poudarila, da je Zofka Kveder v Pragi ustvarila svoj prvenec, urednikovala ter odpirala prostor tudi za druge slovenske literate. "*Ko je po šestih letih bivanja v Pragi mesto zapuščala, ni bila več tista mlada ženska, ki še ni napisala svoje prve knjige. Bila je uveljavljena pisateljica, urednica, prevajalka, publicistka, mentorica mladim, dramatičarka, mati."* (*Likar Bajželj, 2024)*

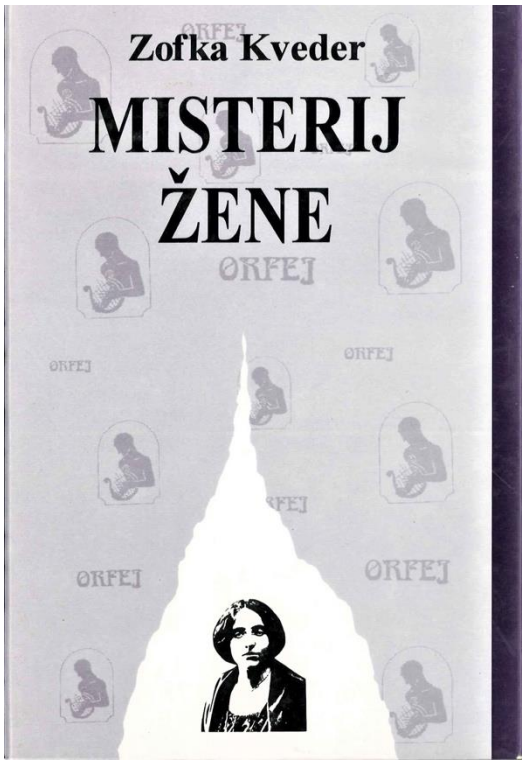
Prago je velikokrat zapustila in se odpravljala na potovanja, na katerih jo je še zlasti zanimalo življenje žensk. Tako je po potovanju v Bosno opisala življenje muslimank, saj je obiskala celo harem. Na poti domov se je rada ustavila pri Marthi Tauskovi, s katero se je spoznala prav v Sarajevu, prijateljici, ki je po prvi svetovni vojni naredila politično kariero.

Leta 1906, ko je Jelovšek končal študij, se je družina preselila v Zagreb, kjer je pisateljica postala urednica priloge Frauenzeitung pri Agramer Tagblatt in rodila še dve hčerki. Po rojstvu Mirice (1911) je zakon zaradi moževih ljubezenskih afer po pisateljičinem poskusu samomora dokončno propadel. Dobro leto po ločitvi se je cerkveno poročila z novinarjem Jurajem Demetrovićem (1885-1946). Življenjski optimizem, ki jo je takrat preveval, je skušala prenesti tudi na druge.

Med prvo svetovno vojno je bila kot pisateljica zelo aktivna. Lotila se je številnih projektov in izdala nekaj svojih najpomembnejših del, ki so bila komentirana na različne načine.

Kot pisateljica se je seveda soočala s številnimi izzivi. Najhujši udarec zanjo pa je bila zanjo smrt najstarejše hčerke Vladoše, ki je odšla študirat v Prago, a je hitro za tem zbolela in umrla.

Njen drugi mož je po vojni postal pomembni politik, kar mu je prineslo na Hrvaškem veliko nasprotnikov. Izolacija v hrvaški družbi, moževa odsotnost in Vladošina smrt so ji načeli

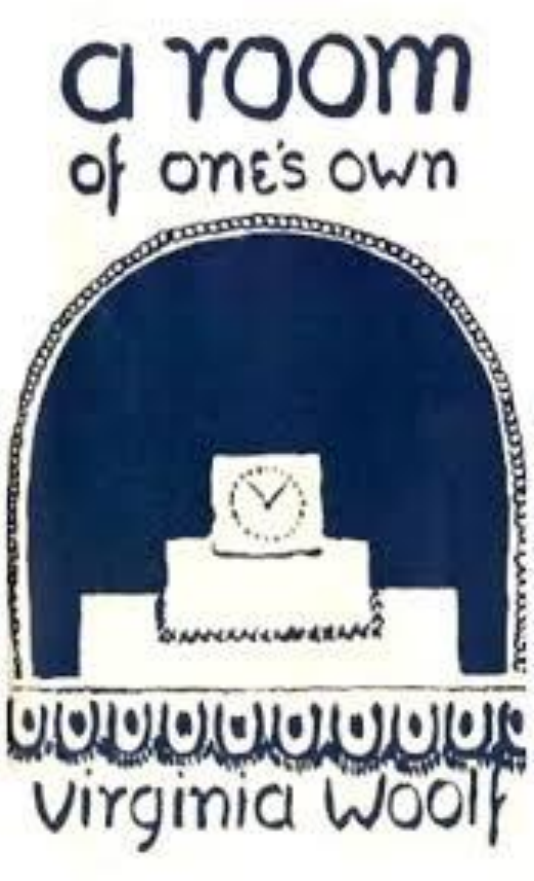

zdravje, zato je naslednja leta preživela po različnih zdraviliščih. Ko se ji je zdravje izboljšalo, ji je mož napovedal ločitev, ker je v Beogradu njegova druga ženska pričakovala njegovega otroka. Prijateljice iz mladosti so jo tolažile, toda v življenju ni več videla nobenega smisla, zato je 21. novembra 1926 naredila samomor. Čez dva dni so jo pokopali na zagrebškem pokopališču Mirogoj, kjer so ob grobu govorile predstavnice Slovenk, Hrvatic in Srbkinj. Slovenke je zastopala Minka Govekar, ki je pisateljici stala ob strani v zadnjih letih življenja.

Njena prva črtica (*Kapčev stric*) je bila objavljena v časniku Slovenka leta 1898, ki je bila tedaj še priloga *Edinosti*. Kratko prozo z žensko, kmečko, mestno, izseljensko tematiko in tematiko balkanskih vojn je objavljala v *Slovenskemu narodu*, *Edinosti* ter *Domu in svetu* in mnogih drugih časnikih. Njene prve črtice so bile po večini dobro sprejete. Anton Aškerc ji je v Ljubljanskem zvonu sporočil, da si od nje v prihodnosti obeta dobre pesmi, če bo še malo izboljšala tehniko, a pisateljica se je raje posvetila prozi in dramatiki. Leta 1900 je v Pragi izdala zbirko črtic *Misterij žene.* Nekaj besedil iz te zbirke je bilo tedaj objavljenih tudi v nemškem, češkem in poljskem prevodu. Odtlej se je preživljala le s pisateljevanjem in urednikovanjem. Pisala je tudi v nemškem in hrvaškem jeziku ter sodelovala pri številnih nemških, čeških in hrvaških časnikih.

V naslednjih letih je izdala tri zbirke kratke pripovedne proze: *Odsevi* (1902), *Iz naših krajev* (1903) in *Iskre* (1905) in *Ljubezen* (1901), zbirko dramskih prizorov, v katero je vključena tudi drama *Pravica do življenja*. Pri Slovenski matici je leta 1908 izšla drama *Amerikanci.* Med letoma 1903 in 1904 je v časopisu Slovan objavila svoj prvi roman *Nada*. Leta 1914 je bil pri Slovenski matici sprejet roman *Njeno življenje*, ki je zaradi razpustitve te založbe izšel šele leta 1918. V Zagrebu je izdala leta 1911 zbirko novel o balkanskih vojnah *Jednaest novela* in roman *Hanka* (1917, prevod v slovenščino leta 1938), po vojni pa več dramskih besedil s politično in zgodovinsko tematiko. Pred smrtjo je izdala zbirko kratke pripovedne proze *Po putevima života*. Po njeni smrti je bilo izdanih več zbirk objavljenih in še neobjavljenih črtic o hčerkah. Te zgodbe so bile objavljene predvsem v reviji Domači prijatelj. Za časa pisateljičinega življenja so knjižno izšle v češčini, po njeni smrti pa tudi v

slovenščini: *Vladka in Mitka* (1927), *Vladka, Mitka in Mirica* (1928), *Veliki in mali ljudje.(povzeto po: Wikipedija)*

Posvečala se je temam, ki se dotikajo ženskih življenj. Ženska je večinoma tudi glavna junakinja njenih del. V številnih besedilih se avtorica posveča motivoma nosečnosti in rojevanja (*Na kliniki, Njeno življenje*, *Hanka, Misterij žene*). Oboje je lahko predstavljeno tudi kot nekaj obremenjujočega. Tako na primer v romanu *Njeno življenje* porod za žensko predstavlja le trpljenje, rojstvo pa ni nobena odrešitev. Nekajkrat opozori tudi na problematiko umrljivosti pri porodu (romana *Nada*, *Misterij žene*) in smrti otrok (*Njeno življenje*, novela *Tinka* in *Na kliniki*). Materinske like prikazuje v vlogi žrtvujočih in predanih oseb (črtica *Slikar Novak*). Hkrati pa prikazuje tudi podobo hudobne matere, ki je egoistična in od sinov izsiljuje duhovniški poklic, hčere pa sili v poročanje s starimi ženini (*Doma*, *Pravica do življenja*). V svojih delih omenja tudi problematiko detomora (črtici *Na kliniki* in *Zločin*). Tem podobam pa nasproti postavlja tudi ljubeče matere (*Njeno življenje*). Posebno pozornost avtorica v svojih delih namenja tudi odnosu med materjo in hčerjo (*Hanka*, *Njeno življenje*, *Nada*).

Pisateljica je v svojih delih govorila tudi o odnosu žensk do lastnega telesa in do spolnosti (*Misterij žene*). Omenja tudi problematiko prostitucije in posilstev (*Vera*), zakona brez ljubezni (*Misterij žene*), prezgodnje poroke (*Pri zdravniku*, *Vera*, *Iz mirnega kraja*) in zakona iz materialne koristi (*Star papir*, *Jaz sem bogata*). Prevedla je več čeških in hrvaških dram za slovenski oder, poleg tega pa je slovenske tekste prevajala v tudi nemščino.

Ob koncu raziskovanja življenja in dela Zofke Kveder se osredotočava še na povezavo med Zofko Kveder in delom Virginie Woolf, A Room of Ones Own (Lastna soba). Lastna soba je obsežen esej Virginie Woolf, ki je bil prvič objavljen septembra 1929. Delo temelji na dveh predavanjih, ki jih je imela Woolfova oktobra 1928 na Newnham Collegeu in Girton Collegeu, ženskih kolidžih Univerze v Cambridgeu. V eseju Woolfova trdi, da ženske za dosego svojega

polnega ustvarjalnega potenciala potrebujejo finančno neodvisnost ter dobesedno in metaforično 'lastno sobo'. Prostor je tako fizični kot simbolni prostor, ki si ga morajo ženske izboriti v svetu, ki je v preteklosti omejeval njihove možnosti. Woolfova predstavi kratko zgodovino ženskega pisanja, razburljivo opiše, kako so ženske odvračali od pisanja, in poda priporočila, kako to spremeniti. *»Ženska mora imeti denar in lastno sobo, če želi pisati leposlovje« (Woolf, 1929).*

Knjiga *Lastna soba* je še danes temeljno besedilo feministične literarne kritike. Raziskovanje prepletenosti spola in razreda ter prizadevanje za samostojnost se odziva na sedanje razprave o enakosti in zastopanosti. Esej je navdihnil generacije pisateljic, da so se zavzele za svoj glas in zahtevale prostor v literarnem kanonu.

Woolfova je menila, da so stoletja predsodkov ter finančne in izobraževalne prikrajšanosti zavirali ustvarjalnost žensk. Za ponazoritev tega ponudi primer nadarjene, a neizobražene sestre Williama Shakespeara, ki se je zaradi odvračanja od vseh, razen najbolj vsakdanjih domačih opravil, na koncu ubila.

Woolfova slavi delo žensk, ki so presegle to tradicijo in postale pisateljice. Med njimi so Angležinje Aphra Behn, Jane Austen, George Eliot in sestre Brontë.

In prav za to lastno sobo se je borila Zofka Kveder. To je predstavljalo največji izziv v njenem življenju. Na vse pretege se je trudila oditi od doma, kjer so bile razmere neznosne. Ves čas se je morala trdo truditi, da je bila lahko finančno neodvisna. Ko pa je prispela v Ljubljano in končno dobila svojo lastno sobo, je lahko zares začela ustvarjati.

Lili Novy

Lili Novy, rojena kot Elizabeta pl. Haumeder se ni rodila v Ljubljani, temveč v Gradcu, na božični večer leta 1885. Oče Guido plemiškega rodu je služboval kot polkovnik avstro-ogrske vojske. Mati Ludovika je bila iz premožne ljubljanske družine Ahačič. Lili je že v zgodnjem otroštvu izgubila očeta, saj je ta zaradi neozdravljive bolezni sifilis naredil samomor. Z materjo sta se leta 1895 preselili v hišo njenih starih staršev v Ljubljani, kjer je preživela velik del svojega življenja. Malo Lili je bilo težko obvladovati, saj se je umirila samo, ko je imela v rokah svinčnik in papir. Brati in pisati nemško je začela že zelo zgodaj, pri štirih je že z lahkoto tekoče brala vsa besedila. Zaradi svoje jezikavosti, samosvojosti in nagajivosti se je najprej šolala na domu z zasebnimi učitelji. Pri dvanajstih so jo vpisali v Huthov zasebni nemški zavod, da bi ji vcepili malo discipline, vendar so jo zaradi neprimernega vedenja kmalu izključili. Nadaljevala je šolanje na domu, še posebej je imela rada učenje tujih jezikov. V najstniških letih je počitnice preživljala na Dunaju pri teti Belli, kjer se je rada udeleževala sprejemov in plesov ter uživala v življenju mlade, lepe in bogate gospodične. Na Dunaju pa se ni posvečala zgolj zabavi. Kmalu je začela zahajati tudi v vabljive dunajske kavarne, v katerih se je zatopila v literarne in kulturne revije in časopise tistega časa. Tam je navezala tudi prva znanstva v literarnih krogih.

V Ljubljani se je rada zabavala v Kazini, kjer je pri svojih 25-ih letih spoznala deset let starejšega avstro-ogrskega polkovnika češkega porekla Edvarda Novyja. Zaljubila sta se in se kljub nestrinjanju matere poročila februarja 1911. Mož jo je imel neizmerno rad. Bil je njen zaupnik in prvi, ki je smel prebrati njene nemške pesmi, ki jih je na skrivaj pisala že od otroštva. Spodbujal jo je k pisanju ter jo navdihnil, da je svoja prva dela poslala urednikom in začela navezovati stike s slovenskimi literati. Znala je več jezikov in vanje prevajala poezijo Župančiča, Cankarja, Ketteja, Murna, Gradnika, Gregorčiča in celoten Prešernov Sonetni venec. V zakonu sta se jima rodili dve hčerki, Nives in Fides. Nekaj časa so živeli na Češkem in na Reki.

Njihova družinska idila se je končala, ko so Edvardu po odhodu v vojsko diagnosticirali sifilis, ki je močno vplival na njegovo duševno stanje. Lili se je, kljub pravilom svojega časa, odločila

za ločitev, možu prepovedala vrnitev v Ljubljano ter se povsem posvetila literaturi. Odtlej je s hčerkama in z materjo živela v skupnem gospodinjstvu. Ker ni mogla preživeti s prevajanjem in pisanjem, se je znašla v veliki stiski. Za krajši čas je v pritličju svoje hiše odprla mlekarno in zjutraj sama razvažala mleko. Rada ga je menda podarjala revežem in študentom.

Lili je bila v središču pozornosti kjerkoli se je pojavila. Nemirno je pohajala po mestu in se zapletala v živahne razprave. Bila je tako zgovorna, da je nekoč njen dober prijatelj Oton Župančič v šali dejal, da med njene besede ni mogoče vtakniti niti bucike. Kjerkoli se je nahajala, je dobivala navdih za pesmi. Pesmi si je zapisovala v kavarnah, pa tudi na mostovih in ulicah mesta. Svojo poezijo je pisala na torbice, prtičke in pravzaprav na vsakršen kos papirja, ki ji je prišel pod roke.

Lili je sprva pisala pesmi v nemškem jeziku in jih objavljala v nemškem revijalnem tisku. Tako kot mnogi ustvarjalci slovenske moderne, je bila dvojezična. Poleg slovenščine in nemščine je obvladala tudi angleščino, francoščino, ruščino, grščino, češčino. Začela je s prevajanjem slovenskih pesmi v nemščino, kar jo je pripeljalo v slovenski kulturni krog tistega časa. Josipa Vidmarja je spoznala leta 1925, ko ji je pomagal pri prevajanju Prešernove poezije. Bil je deset let mlajši od nje, a sta bila neločljiva vse do njene smrti. Leta 1929 je Lili napisala edino zbirko nemških pesmi Lilys Gedichte (Liline pesmi) in jo podarila prijateljici Vidi Novak. Božo Vodušek ji je leta 1933 posvetil sonet *Tisti ljubeznivi dami, ki pogreša v mojih pesmih božanske iskre*, in jo spodbudil, da je začela pisati slovenske pesmi. Svoje prve slovenske pesmi je izročila reviji *Sodobnost.* Za kongres literatov v Dubrovniku je na željo PEN kluba leta 1933 prevedla nekaj pesmi znanih slovenskih pesnikov in tako predstavila najpomembnejše predstavnike slovenske moderne pod naslovom *Blatter aus der slowenischen Lyrik.*

Lili Novy je ena redkih slovenskih književnic, ki ima svoj doprsni kip, ki ga najdemo na Starem trgu 11, ob skrivnostni Schweigerjevi hiši. V to hišo vodijo velika vrata, po katerih je dobila naslov njena prva slovenska pesniška zbirka *Temna vrata* (1941), ki jo je izdala v svojih 56-ih letih. V tej hiši je našla tudi navdih za naslov svoje druge pesniške zbirke, *Oboki (*1959), ki jo je po njeni smrti do konca uredil njen dober prijatelj, Josip Vidmar. Njeni pesniški zbirki kljub zelo dobrim ocenam nista dosegli širšega odmeva.
Šlo je namreč za povojni čas, ko ji to, da je bila ženska, hkrati pa še dvojezična avtorica, ni bilo najbolj v prid. Šele v novejšem času literarne zgodovine se razkriva, da je njena poezija *»eden od vrhov izpovedne poezije v srednjeevropskem prostoru 20. stoletja« (Kušar, 2022).*

Lili se je zavedala nepravičnega dejstva, da so v svetu kulture vidni le moški, zato je leta 1936 za kongres Mednarodne ženske zveze v Dubrovniku pripravila velik izbor iz jugoslovanske ženske poezije in dela prevedla v nemščino. S tem je na literarno sceno postavila številne ženske kolegice. Napisala je tudi eseja o Primožu Trubarju in Otonu Župančiču, črtici *Spomin* ter *Bratec in tujec,* uredila je tudi več knjig. V času druge svetovne vojne, leta 1944, je prevzela skrb za triletna vnuka, dvojčka Ingo in Boris, sinova hčerke Nives. Leta 1945 se je zaposlila kot urednica v Državni založbi Slovenije. Vnuka sta jo navdušila za pisanje pesmi in ostalih del za mladino. Njeni najbolj znani otroški pesniški zbirki sta *Pika-Poka* (1968) in *Majhni ste na tem velikem svetu* (1973). Leta 1945 se je zaposlila kot urednica v Državni založbi Slovenije. Lili Novy je verjela, da človekova ustvarjalnost izvira iz ur navideznega brezdelja. Zdelo se ji je, da v povojnem obdobju ni več časa za prijateljske stike, premišljevanje, opazovanje in lepoto, zato je v šali ustanovila Ligo lepe lenobe (LLL). Nenavadna Lili pa je znala najti lepoto vedno, tudi v deževnih dneh. Povedano z njenimi lastnimi besedami: *»Dežek, daj! Štropotaj! Kaj pa moraš nama ti, ko sva pod marelo!« (Novy, Dež)*

Posebna in neukročena, drugačna od večine. Smejala se je na ves glas in iz srca. Ena izmed najboljših slovenskih pesnic in prevajalk poezije, Lili Novy, je svet zaradi raka zapustila 7. marca 1958. Pokopana je na ljubljanskih Žalah, njenega pogreba pa se je udeležila velika množica književnikov, umetnikov in kulturnih delavcev.

Ob koncu te raziskovalne naloge se posvečava ženskam, ki si že dolgo prizadevajo za enake možnosti ter se borijo za svoje pravice in za svojo neodvisnost na področju izobraževanja, dela in življenja - za enakopravnost z moškim spolom. Najprej v Angliji v začetku 19. stoletja, v obdobju, ki se imenuje 'prvi val feminizma'. Trajalo je od približno leta 1800 do konca prve svetovne vojne. Velik del tega boja je bil namenjen pridobitvi pravne enakopravnosti žensk. Prizadevale so si za preboj stigme, razmišljanja o ženskah, o čemer je bil prepričan tudi Martin Luther. *»Ženske bi morale ostati doma, mirno opravljati gospodinjska dela, rojevati in vzgajati otroke. Ženske bi morale biti prijazne, vljudne in vesele spremljevalke svojih mož.«*

Pravica do izobraževanja in pravica do dela za preživetje sta bili najpomembnejši temi, o katerih so ljudje govorili. Med letoma 1890 in 1920 se je feministični val osredotočil na politične pravice žensk, to je bil boj za volilno pravico, ki so jo začele sufražetke v Veliki Britaniji.

Šele dobrih sto let je, odkar so ženske dobile volilno pravico, najprej na Novi Zelandiji, leta 1893. Slovenke imamo volilno pravico od konca druge svetovne vojne, od leta 1945.

Sto let nazaj ni bilo nevladnih organizacij, ki bi ozaveščale ljudi in jih spodbujale k zavzemanju za enakopravnejšo in pravičnejšo družbo.
Na področju književnosti je v ZDA od leta 2010 aktivna neprofitna organizacija VIDA. Skrbno pregleduje izdaje književnih del in njihove recenzije v uglednih literarnih ameriških revijah. Objavlja podatke o enakovredni zastopanosti ženskih avtoric in moških avtorjev na področju

literarnega ustvarjanja. Uspeh organizacije VIDA prinaša večjo zastopanost doslej prezrtih in zapostavljenih družbenih skupin – temnopolti, homoseksualni, trans seksualni ustvarjalci in ustvarjalci s fizičnimi ovirami lastnega telesa.

Dejstvo je, da je danes prodrla prav literatura, ki govori o težavnih življenjskih izkušnjah. Ženske s tovrstnimi izkušnjami so slišane, videne in njihove zgodbe objavljene. Čeprav so take organizacije zagotovo potrebne, da do nepravičnosti ne bi spet prišlo, se zdi da sta na področju Slovenije oba spola enaka.

Pri nas se od leta 2016 za enakopravnejšo in pravičnejšo družbo zavzema Inštitut 8.marec.

Franja Bojc Bidovec

»Vem, da vam ne bo lahko, verjemite, tudi nam ni bilo« (Bojc Bidovec, 1984)

Ste že slišali za bolnico Franje ?
Danes je že legenda, pretresljiva pripoved o boju slovenskih partizanov, o visoki ceni, ki jo je imelo človeško življenje v uporniških gozdovih tedaj, ko je bila njegova vrednost po zaporih in taboriščih povsem izničena. Je pričevanje o iznajdljivosti in požrtvovalnosti zdravstvenih delavcev v okoliščinah, ki si jih je danes komaj mogoče predstavljati. In dokaz, da ni mogoče uničiti naroda, ki se bije za svoj obstoj.

Ko se obiskovalec sprehodi med slapovi in barakami v Pasicah, ko se poskuša vživeti v čas, ki je minil, se mu kar samo vsili vprašanje, kakšna je bila zdravnica, ki je dala bolnišnici ime. Nenavadna osebnost? Povsem običajna in ranljiva, kakor smo vsi?

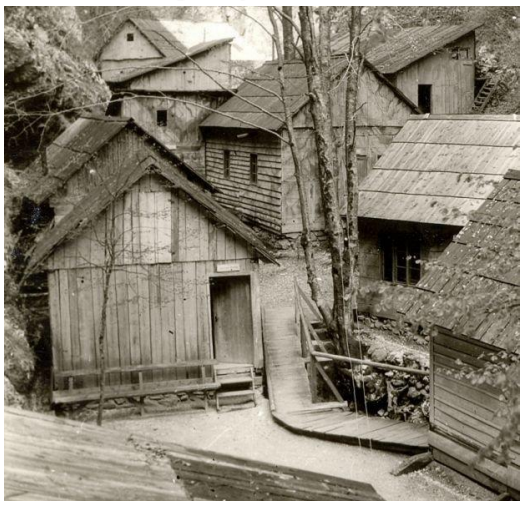
Franja Bojc se je rodila 26. novembra 1913 v Nemški vasi pri Ribnici v družini srednjega kmeta in lesnega prevoznika kot tretja izmed sedmih otrok. Osnovno in meščansko šolo je obiskovala v Ribnici, nato pa se je zaradi želje po nadaljnjem izobraževanju prepisala na gimnazijo v Ljubljani. Kakor številni takratni dijaki in študentje, je živela v pomankanju, poznala pa le učenje in inštrukcije. Dokler ni kot študentka dobila banovinske štipendije. Življenjske preizkušnje in osebni cilji so ji zgodaj izoblikovali osebni značaj. Trdna volja, resnicoljubnost, samoobvladovanje in delovna disciplina.

Za zdravniški poklic se je dokončno odločila, ko je po maturi zbolela in je morala nekaj časa preživeti v bolnišnici, kjer je doživela smrt mladega dekleta.

Doma nad njeno odločitvijo niso bili navdušeni, saj je bil študij medicine dolg in drag. Toda Franja je vztrajala pri svoji odločitvi in se jeseni leta 1933 vpisala na ljubljansko Medicinsko fakulteto. Poleg rednega opravljanja zahtevnih študijskih obveznosti je tu stopila tudi v svet študentskega političnega delovanja. Najprej se je vključila v katoliško akademsko društvo Danica , a jo je socialni prepad, kot ga je doživljala tudi sama, kmalu privedel v levičarsko društvo Nivija, ki je združevalo predvsem študente s podeželja. Ko je v domačem kraju med počitnicami širila komunistično literaturo, je bila kot domnevna komunistka izključena iz ribniškega dijaškega društva in je ostala brez banovinske štipendije. Zaradi nedokončane ljubljanske Medicinske fakultete je nadaljevala študij krajši čas v Beogradu in nato v Zagrebu, kjer je leta 1939 diplomirala. Politično ni več delovala, saj je hotela čim prej končati študij in napraviti konec bednemu in lakote polnemu življenju.

Med enoletnim stažem se je pripravljala za poklic podeželske zdravnice v Bohinjski Bistrici, po napadu na Jugoslavijo, 6. aprila 1941, pa se je pred nemškim okupatorjem umaknila z Gorenjske v italijansko okupacijsko cono v Ribnico. Zadolžila se je in v Ribnici odprla zasebno ordinacijo splošne prakse. S trdnim delom ji je uspelo premagati politične predsodke domačinov, pa tudi predsodke do zdravnice – ženske.

Že v letu 1941 se je povezala z Osvobodilno fronto in odporništvo podpirala predvsem v skladu z možnostjo, kakršno ji je nudila poklicna zaposlitev. Ne da bi kot zdravnica vzbujala sum, je prinašala iz Ljubljane v Ribnico sanitetni material, občasno ilegalni tisk in obveščevalna poročila ter nudila zdravniško pomoč ranjenim partizanom. Italijanske oblasti so jo tudi zaradi ovadb, ki so prihajale iz vrst domačinov, v letih 1942 in 1943 kar trikrat aretirale, na srečo vedno brez hujših posledic.

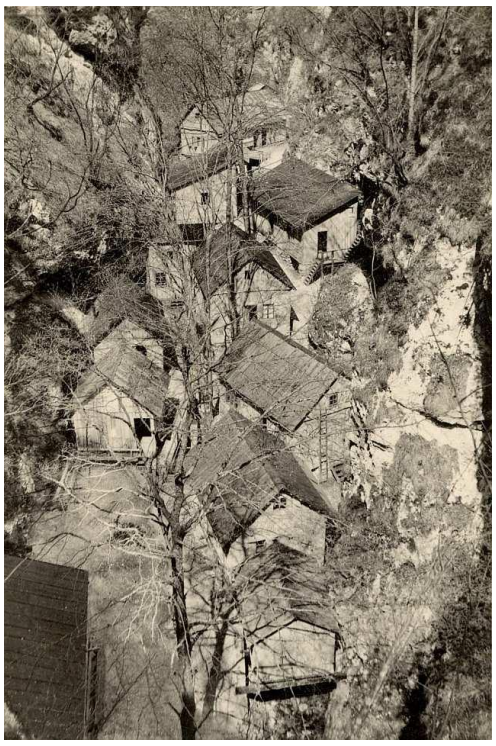

Dvakrat je bila izpuščena zaradi pomankanja dokazov, tretjič jo je rešila kapitulacija Italije septembra 1943.

Dr. Franja Bojc je odšla v bolnišnico, ki so jo decembra 1943 začeli graditi v idilični, težko dostopni in dobro prikriti ozki soteski Pasice v

bližini Novakov pri Cerknem kot bolnišnico 31. divizije. Tja je prispela 2. januarja 1944 in še isti mesec postala upravnica bolnišnice. Ob njenem prihodu je tam stala ena baraka, potem pa je v času njenega vodenja bolnišnice do konca vojne v soteski zraslo pravcato naselje s petnajstimi objekti, vključno z elektrarno in prostorom za rentgenski aparat.

Svoje prve vtise ob prihodu sredi zime in edinstvenost kraja, izbranega za skrivno bolnišnico, je dr. Franja Bojc že med vojno strnila v bolnišnični kroniki. *»Vso me je prevzela divjina, krasota navpičnih skalnatih sten, od katerih so visele več metrov dolge rumenkaste in zelenkaste sveče, združujoč se nekje v najlepši zastor, kar si ga človek mora zamisliti.«*

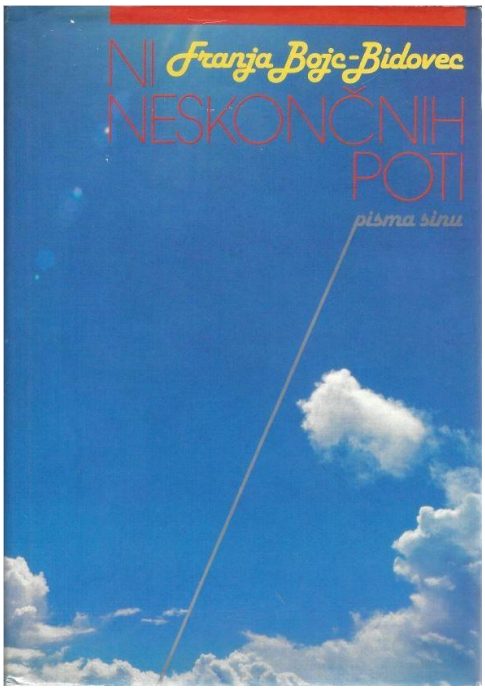

Soteska, v kateri je bila bolnišnica, ki je sprejemala najtežje ranjence, je bila temačna, hladna in zaradi potoka vlažna, kar vse je vplivalo na počutje pacientov. Iz varnostnega vidika je bila soteska z obrambnim sistemom vrste bunkerjev v skalovju res skorajda neosvojljiva trdnjava. Toda v primeru, da bi okupator vendarle odkril bolnišnico in jo vztrajno napadal, je bilo jasno, da bi prebivalcem soteske preostal le boj do poslednjega moža, kajti umik ne bi bil možen. Odločenost vseh je bila, da tudi če bo šlo vse po zlu, poceni ne bodo padli.

Zaradi dobrega tajnega obveščanja in partizanstvu naklonjenega okoliškega prebivalstva bolnišnica ni bila nikoli odkrita. Bila pa je aprila 1944 in v zadnji veliki nemški ofenzivi v marcu in aprilu 1945 neposredno ogrožena. Takrat je dr. Bojčeva nedvomno doživljala najtežje trenutke. Po prvi nevarnosti je vodila zahtevno evakuacijo ranjencev v naselje Davča ter skupaj s sanitetnim referentom 9. korpusa dr. Viktorjem Volčakom odredila navidezen požig bolnišnice, da bi ji zagotovila nadaljnje skrivno delovanje.

Od skupno 578-ih ranjencev, ki so se zdravili v soteski, jih je 78 umrlo. Prve so pokopali na vaškem pokopališču, zaradi varnosti pa so se kmalu odločili za pokopavanje tik pred vhodom v sotesko. Umrlim so v grob položili steklenico in v njo listek z osebnimi podatki. Po vojni so jih prekopali v skupni grob na pokopališču v Cerknem. Leta 1997, 52 let po vojni, je Ameriško združenje letalcev-vojnih veteranov, podelilo Partizanski bolnici Franja priznanje za pomoč in zdravljenje njihovega člana Harolda Adamsa.

Ob koncu vojne, ko so ranjence iz bolnice Franja 5. maja 1945 evakuirali v Gorico, je postala upravnica vojaških bolnišnic v Gorici in Trstu, nato je delala v sanitetnem oddelku vojne oblasti 4. jugoslovanske armade in na kirurškem oddelku vojaške bolnice v Ljubljani. Julija 1946 je bila zaradi materinskih razlogov, na lastno željo, demobilizirana in začela je s specializacijo iz ginekologije ter porodništva na ljubljanski ginekološki kliniki. Ker je bil mož zaposlen v Beogradu, je z dvema otrokoma in bolno taščo tja odšla tudi sama in delala na tamkajšnji ginekološki kliniki, kjer je leta 1953 opravila specialistični izpit. Štiri leta pozneje je bila izbrana za asistentko na Medicinski fakulteti pri predmetu ginekologija in porodništvo, hkrati pa je bila na kliniki nekaj časa vodja operativnega ter tudi porodniškega oddelka. Posebej se je posvečala problemom tuberkuloze v ginekologiji in leta 1964 v sklopu beograjske klinike osnovala nov oddelek genitalne tuberkuloze, ki je tedaj predstavljala velik socialni in zdravstveni problem v Srbiji in Makedoniji. Na beograjski ginekološki kliniki je bila imenovana za primarija. Zaradi načrtovane vrnitve družine v Slovenijo je zavrnila predlog, da kandidira za docentko na fakulteti. Po vrnitvi v Ljubljano leta 1968 je vodila ginekološki oddelek Vojne bolnice in se upokojila leta 1973.

Samostojno ali s sodelavci je objavila okoli trideset strokovnih del s področja ginekologije in porodništva, po upokojitvi pa napisala še tankočutne spomine. Umrla je na dvainsedemdeseti rojstni dan, 26. novembra 1985.

»Hitela sem skozi življenje, kakor bi bila pot neskončna. Pa je vsemu na tem svetu sojeno, da se enkrat konča« (Bojc Bidovec, 1984).

Urednik Ivo Zorman je ob izidu knjige Franjinih pisem sinu *Ni neskončnih poti* zapisal, da je bila Franja tudi zadnja leta svojega življenja živahna, samosvoja in se še vedno upirala vsemu in vsem, ki so jo hoteli utesnjevati. *»Taka je bila še kot otrok, taka je prenašala pomankanje v študentskih letih, taka se je med vojno postavila po robu krivic in zmagala« (Kos, 2021).*

Poleg življenjepisa Franje Bojc Bidovec sva se v tem delu raziskave želeli bolj podrobno osredotočiti na položaj ženske med drugo svetovno vojno na Slovenskem, predvsem v zdravstvu.

Kljub vsem grozotam, ki so se zgodile med vojno, lahko oceniva, da je bil vojni čas na nek način priložnost za ženske. Tu gre za službe, ki so jih ženske opravljale med vojno, za boljšo izobrazbo, priložnost vstopiti v vojsko ali odporniško gibanje. Postati družbeno dejavna. S tem naj bi ženske dokazale, da so sposobne toliko kot moški in tako izstopile iz izolirane, zasebne sfere. Glavni problem tega argumenta je, da je bil ta napredek le začasen. Po vojni se je položaj žensk v kontekstu normalizacije življenja in družbe v veliki meri vrnil v predvojne tirnice.
V času vojne so na mnogih področjih zelo številčno pomagale prav ženske. Velik odstotek žensk je opravljal zdravstvene vloge. Od vseh, ki so delovali v partizanskem zdravstvu, je bila približno polovica žensk.

Po dveh partizanskih zdravnicah sta bili poimenovani bolnici. Nekoliko bolj znana bolnišnica Franja po dr. Franji Bojc Bidovec in bolnišnica Pavla po dr. Pavli Jerina Lah. Na Rogu je delovala tudi porodnišnica, ki jo je vodila dr. Božena Grosman. V partizanskem zdravstvu je sodelovalo veliko medicinskih sester, kar 50 od 60 se jih je pridružilo Narodnoosvobodilni vojski.
Ženske so opravljale tudi naloge babic in zdravilk izven bolnišnice. Na območju Sežane in okolice je bila namreč le ena šolana babica, druge so se tega z izkušnjami priučile in pomagale drugim.

Poleg tega pa so skrbele tudi za doma narejena zdravila. Zdravnika so namreč klicali le v najhujših primerih. Čeprav so bile pridobitve na področju pravic žensk v času vojne kratkotrajne, so sprožile začetek dolgoročnih sprememb, ki so korenito in za dlje časa spremenile njihov položaj v družbi.

Volilna pravica žensk so bile dolgo časa zgolj sanje. Po ustanovitvi KSHS se je položaj žensk močno izboljšal. Seveda so ženske še vedno delale za nižje plačilo, prav tako niso imele volilne pravice. Do radikalnih sprememb je prišlo šele po drugi svetovni vojni. Ženske so v Jugoslaviji dobile volilno pravico leta 1945, uzakonjena je bila enakost spolov. Javne storitve, kot so vrtci in obrati družbene prehrane, so razbremenile ženske njihovih tradicionalnih vlog. Polno plačan porodniški dopust pa jim je tudi v času odsotnosti z dela zaradi skrbi za najmlajše omogočil ekonomsko neodvisnost. Stopnja zaposlenosti žensk, predvsem mater, je pri nas še vedno med višjimi v Evropi.

Tako kot drugod v Evropi je bila zaradi aktivnosti žensk v odporniškem gibanju nujna spolna izenačitev pri političnih pravicah. Omembe vredno je, da se je v Sloveniji to prvič zgodilo na osvobojenem ozemlju in že precej pred koncem vojne. Z odlokom OF z dne 17. maja 1942 je bila uveljavljena aktivna in pasivna volilna pravica za ženske, po vojni pa so jo pridobile tudi druge državljanke Jugoslavije. Ženske so prvič uresničevale volilno pravico že na osvobojenem ozemlju. Zasedanja odposlancev slovenskega naroda v Kočevju oktobra 1943 se je udeležilo 62 žensk. Na njem je bil izvoljen 120 članski Slovenski narodnoosvobodilni odbor (v njem je bilo 12 žensk), ki je prvič zasedal februarja 1944 v Črnomlju. Gre za prelomen dogodek, ki potrjuje vstop Slovenk v parlamentarno življenje.

Ženske iz skoraj vseh držav so med drugo svetovno vojno služile kot vojaške medicinske sestre in tudi umirale. Opravljanje zdravstvene nege med drugo svetovno vojno spada med izjemno tvegane dejavnosti. Zaradi izkušenj medicinskih sester med drugo svetovno vojno je bilo tudi jasno, da lahko ženske delajo na vseh področjih odpravljanja posledic nesreč, razen na področju „pomoči bataljonu“. Zaposlene so bile v frontnih bolnišnicah tik za fronto in v bolnišnicah v zaledju, kamor so prepeljali hudo ranjene moške, potem ko so bili stabilizirani v frontnih ustanovah.

Kljub temu, da ne bi smele biti na sami fronti, so bile enote medicinskih sester razporejene skupaj z vojaki, ki so se na Dan D, 6. Junija 1944, med operacijo Bakla spustili na kopno. Tistega dne so prevzele zapuščeno bolnišnico, ki je bila pod ognjem, in jo z zalogami, ki so jih imele s seboj v nahrbtnikih, usposobile za delovanje.

Med vojno se je pridružilo delovni sili okoli šest milijonov žensk. Seveda so bile v večini prostovoljke, vendar je bil po letih neenakopravnosti to kot nekakšen privilegij.

Ženske so že od nekdaj delale zunaj doma, vendar nikoli prej ne v takšnem številu ali s takšnim vplivom kot med drugo svetovno vojno. Pred vojno je bila večina žensk, ki so delale, iz nižjih delavskih razredov, med njimi je bilo veliko pripadnic manjšin. Do žensk na delovnem mestu so imeli različen odnos. Nekateri so menili, da bi morale opravljati le tista dela, ki jih moški ne želijo, drugi pa so menili, da bi se morale ženske odpovedati delu, da bi lahko brezposelni moški imeli delo.

Največje spremembe so se pravzaprav dogajale v Združenih Državah Amerike, saj so bili moški na drugem koncu sveta in ni bilo druge možnosti, kot da se ženske zaposlijo in opravljajo njihove službe.

Po vojni se je večina žensk vrnila domov, ker so bile odpuščene s svojih delovnih mest. Njihova delovna mesta so spet pripadala moškim. Vendar pa so določeni pozitivni učinki ostali. Ženske so dokazale, da lahko opravljajo delo, in v nekaj desetletjih so postale ženske na delovnem mestu nekaj običajnega.

Raziskava

Za raziskovalno metodo sva se odločili za anketiranje. Učencem sva podali anketo, da bi izvedeli, kako oni vidijo položaj žensk danes in v preteklosti.

Podali sva jim tak obrazec:

1. Oba spola, ženski in moški imata enake možnosti za uspeh, če si to res želita in sta na omenjenih področjih nadarjena, na naslednjih področjih:

   a.) šport
   b.) kulturno-umetniško področje (literatura, slikarstvo, kiparstvo, oblikovanje, film, glasba …)
   c.) obrtniške dejavnosti (avtomehanika, frizerstvo, mizarstvo, trgovina, gostinstvo in turizem, …)
   d.) znanost (medicina, fizika, pravo, biologija, matematika, kemija, zgodovina, filozofija, psihologija, …)
   e.) izobraževanje (učiteljski poklic, vzgojiteljski poklic)
   f.) zdravniški poklic (katerokoli zdravstveno osebje)
   g.) drugo

2. Na katerem zgornjem področju se ne da enakovredno meriti dosežkov žensk in moških in zakaj?

3. Kaj meniš, da je razlog, da se je bilo ženski sploh potrebno boriti za enakopravno obravnavo, če vemo, da je bilo medsebojno spoštovanje spolov in ženske kot nosilke rodu v veljavi skoraj v vsem najdaljšem obdobju v zgodovini – v prazgodovini?

   a) pojav zasebne lastnine in fizični boj za prevlado v družbi z razvojem vojaške tehnologije
   b) religija in njene institucije
   c) strah nekaterih pred znanjem

4. Ali se je danes ženskam ponekod v svetu še vedno potrebno boriti za enakopravnost?

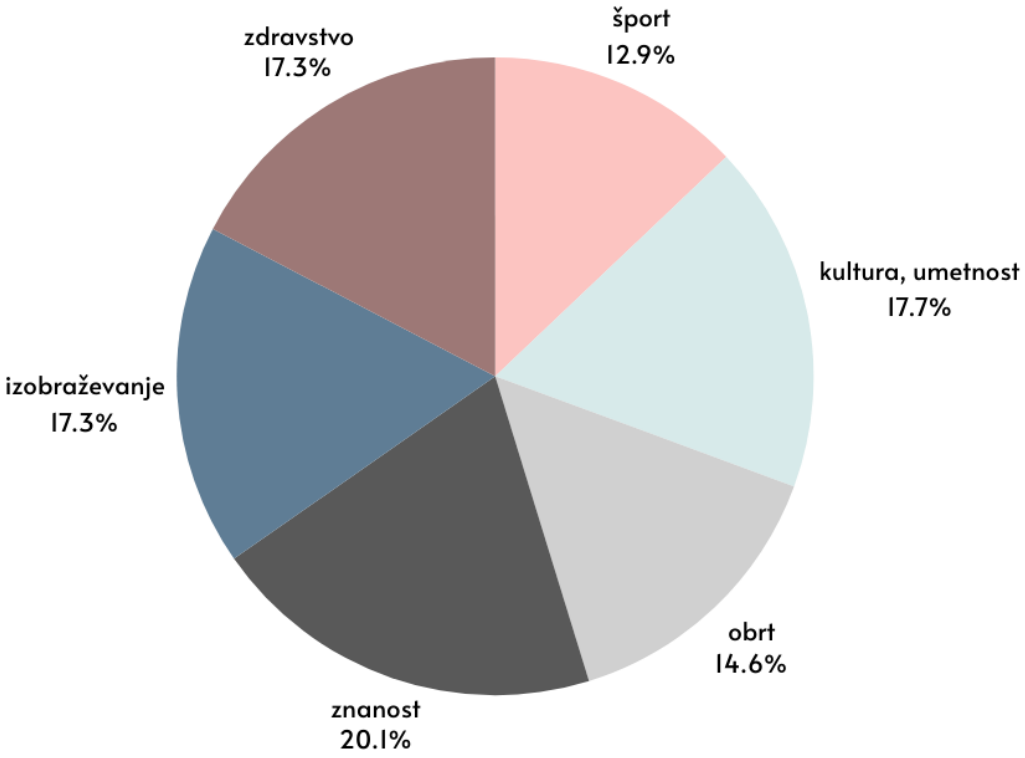
a.) da

b.) ne

Če je tvoj odgovor da, zapiši še, če morda veš kje in zakaj?

Pri prvi nalogi je 33 učencev obkrožilo vseh 7 možnosti.

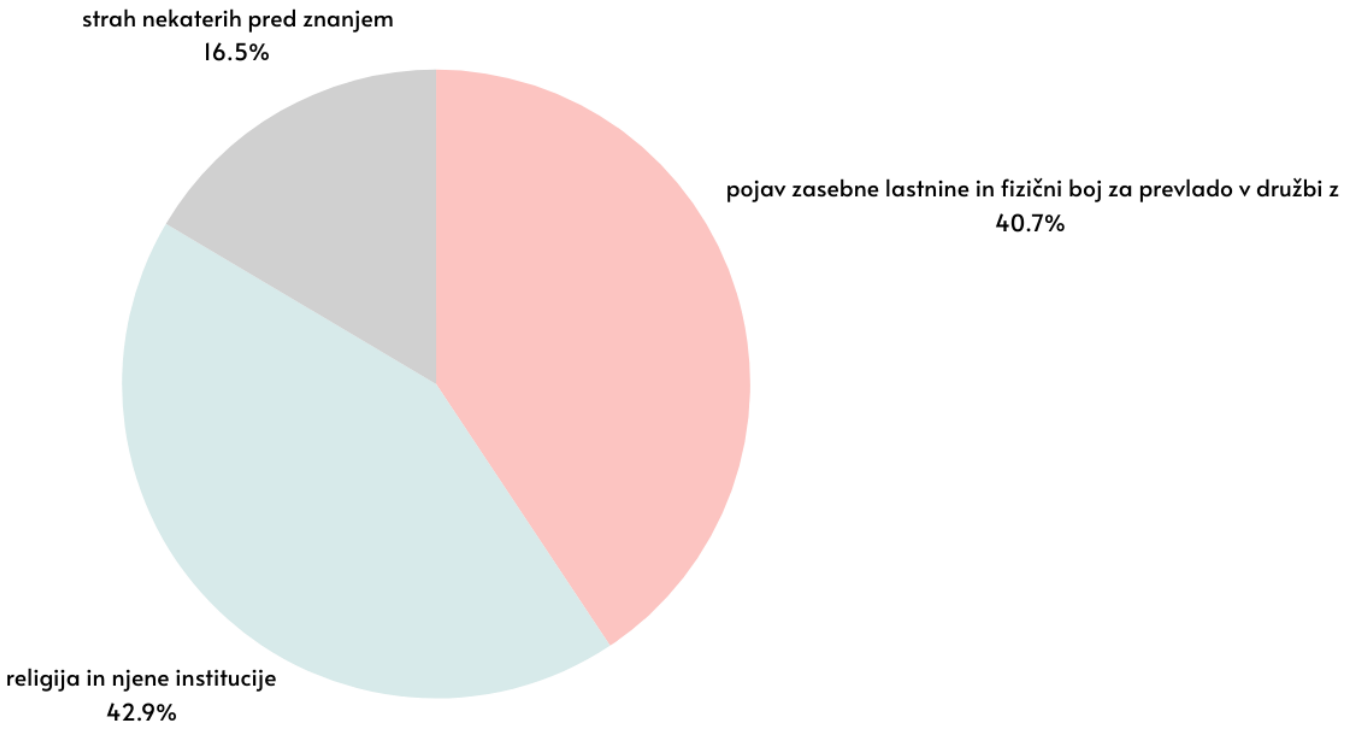
Ostali rezultati pa so bili naslednji:

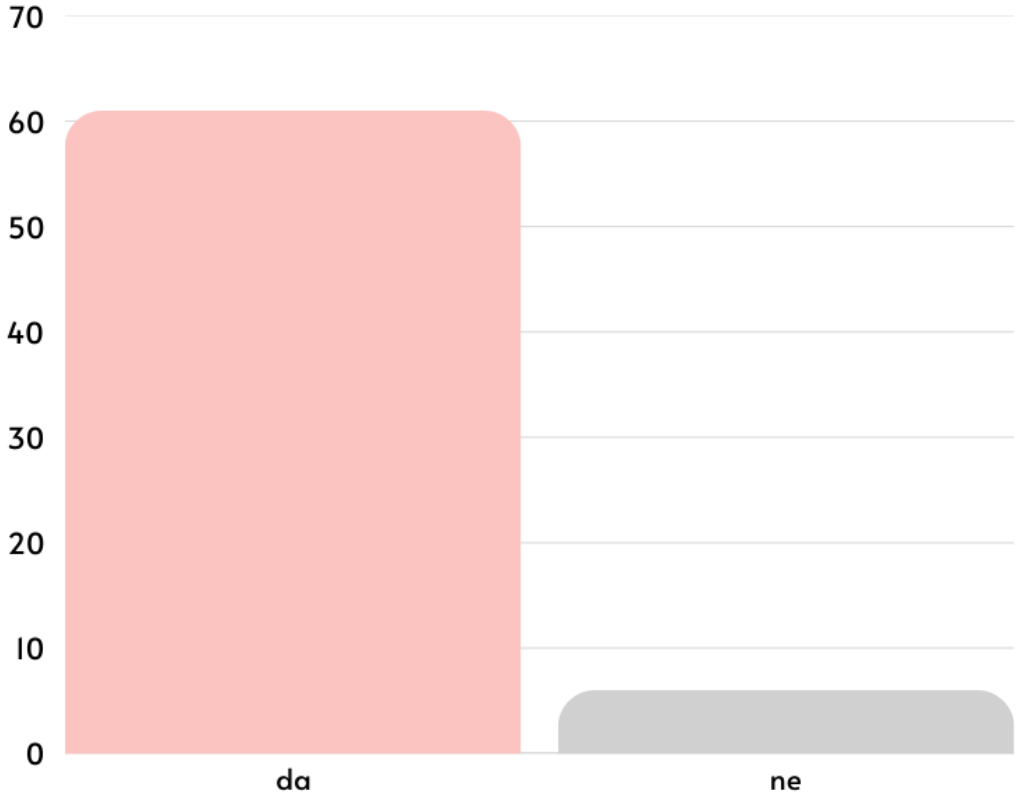

Iz teh rezultatov lahko sklepamo, da se zdi učencem, da imajo ženske na področju športa manj možnosti, kot moški, zaradi bioloških razlogov in morda tudi zaradi večje popularnosti moških disciplin.

Zdi se pa jim, da je na področju znanosti za žensko najmanj omejitev, saj se vsak, ki ima željo, primerno okolico in delovne navade lahko z nekaj talenta povspne na sam vrh znanosti. Na tem področju namreč ni bioloških omejitev.

Pri drugi nalogi so se učenci odzvali tako:

Pri tretji nalogi pa je velika večina izrazila mnenje, da se ženske še vedno morajo boriti za enakopravnost.

Danes se ženske, sicer še borijo za enakopravnost, vendar se zdi da so na mnogih področjih, vsaj v Sloveniji to dosegle. V literaturi je bil pokazateljica tega Anja Mugerli, ki je leta 2024 prejela Kresnika za svoj roman *Pričakovanja*, ki govori predvsem o ženski, njeni vlogi v družbi in o njenem telesu. Na področju umetnosti je nedavno prejela nagrado Ivane Kobilce Zora Stančič, grafičarka in vizualna umetnica. Na področju arhitekture je prejela Plečnikovo arhitekturno študentsko nagrado prejela Neža Brankovič, ki je zasnovala idejo za prenovo narodnega doma v Trstu.

Empirični del z razpravo in rezultati

Pri raziskavi o Ivani Kobilci sva se posvetili tudi izobrazbi v umetnosti. Ugotovili sva, da je izobrazba o umetnosti v osnovnih šolah izredno slaba. Večino učencev je sicer poznalo Ivano Kobilco, saj smo jo že večkrat omenjali v šoli. Na gimnaziji Vič pa so skoraj vsi znali našteti 3 slovenske umetnike, ker so jih prav tako obravnavali v sklopu pouka. Ugotovili sva, da je šola zelo pomembna za splošno izobrazbo in razgledanost in čeprav ni veliko časa posvečenega umetnosti, je dovolj, da se seznanimo z osnovnimi podatki o umetnosti.

Pri raziskavi o Franji Bojc Bidovec sva se posvetili tudi položaju žensk v drugi svetovni vojni. Ugotovili sva, da je bila vojna kljub vsem grozotam, priložnost za napredek v enakopravnosti žensk. Veliko žensk je imelo priložnost delati, saj so bili moški v vojni in so v tistem času prevzele 'moške' vloge. Čeprav so se po vojni ženske vrnile v svojo dodeljeno vlogo v družini, se je premik poznal dolgotrajno.

Pri raziskavi o Zofki Kveder sva se posvetili tudi na povezavo med njo in knjigo *Lastna Soba.* Ugotovili sva, da je knjiga tesno povezana z Zofkino življenjsko zgodbo, saj se je morala ves čas boriti za to 'lastno sobo', si samostojno služiti denar in narediti več, kot ostali. Zaradi spola in ekonomsko neprivilegiranega okolja.

Ob koncu naloge pa sva se osredotočili še na poznavanje o literarnih ustvarjalcih pri učencih na OŠ Trnovo. Čeprav smo v šoli omenili mnogo literarnih ustvarjalcev, na predmetni stopnji skoraj nihče izmed anketiranih ni poznal imen ženskih pisateljic. Kar sploh ni tako nenavadno, saj jih med šolskimi urami pravzaprav nismo omenili. Ko sva učence vprašali, če poznajo Zofko Kveder ali Lli Novy, je večino odgovorila ne, nekateri pa so rekli, da sta jim imeni poznani.

Zaključek

Kaj pa imajo vse te ženske, ki sva jih proučevali, skupnega?

Delovale so na različnih področjih in izhajale iz različnih socialnih ter ekonomskih okolij.
Vse so premagale stereotipe moških in kljub velikim izzivom uspele. Vse so se prebile v sam vrh na svojem področju delovanja. Pa če tudi jim nekateri tega ne priznavajo. Vse so bile pokončne.
Med raziskovanjem življenj Ivane Kobilce, Zofke Kveder, Lili Novy in Franje Bojc Bidovec sva ugotovili, da so se vse štiri za svoj položaj morale boriti še veliko bolj intenzivno kot njihovi moški sodobniki. Njihov spol jim je v času njihovega delovanja pogosto oteževal delo in zaviral napredovanje, čeprav se nam danes to morda ne zdi več tako izrazito. Vse so premikale meje svojega časa, saj so kljub oviram dosegle izjemne uspehe. Niso dovolile, da bi jih spol opredeljeval kot osebnosti, hkrati pa se ga niso sramovale. Verjameva, da bi v današnjem času postale še bistveno bolj prepoznavne in vplivne, prepričani pa sva tudi, da bi si že takrat zaslužile večjo prepoznavnost, vsaj na Slovenskem.

Viri in literature

Spletni viri

- https://www.sviz.si/8-marec-mednarodni-dan-zensk_2/
- https://sl.wikipedia.org/wiki/Ivana_Kobilca
- https://www.ng-slo.si/si/stalna-zbirka/1870-1900/ivana-kobilca?tab=collections&authorId=631
- https://www.sloart.si/kobilca-ivana
- https://sl.wikipedia.org/wiki/Plenerizem
- https://old.delo.si/sobotna/ivana-velika.html
- https://svet24.si/revija/jana/clanek/zgodbe/5b3a2b546898f/ivana-kobilica-ni-mi-zal
- https://onaplus.delo.si/partnerstvo/druzba/tragicno-zivljenje-izjemne-zofke-kveder-izgube-hcerke-ni-nikoli-prebolela/
- https://www.rtvslo.si/kultura/drugo/misterij-zene-o-trpljenju-zofke-kveder-ki-je-do-izmucenosti-ostala-zvesta-sami-sebi/735515
- https://sl.wikipedia.org/wiki/Zofka_Kveder
- https://www.prostocasnik.si/dozivetje/lili-novy/
- https://sl.wikipedia.org/wiki/Lili_Novy
- https://www.obrazislovenskihpokrajin.si/oseba/novy-roj-pl-haumeder-lili/
- -https://onaplus.delo.si/partnerstvo/druzba/presunljiva-zivljenjska-zgodba-lili-novy-ene-nasih-najboljsih-pesnic-vseh-casov/
- https://www.goodreads.com/book/show/22864723-ni-neskon-nih-poti
- https://sl.wikipedia.org/wiki/Slovenska_vojna_partizanska_bolnica_Franja
- https://old.delo.si/zgodbe/sobotnapriloga/manj-znano-iz-zgodbe-o-franji.html
- https://www.sistory.si/media/legacy/publikacije/45001-46000/45197/mag_Konovšek.pdf
- https://www.zzb-nob.si/eu-projekt-evropska-antifasisticna-dediscina/5007-2/
- https://www.sistory.si/cdn/publikacije/14001-15000/14382/Zgodovina_socialne_in_gospodarske_politike_v_Sloveniji.pdf
- https://sl.wikipedia.org/wiki/Druga_svetovna_vojna
- https://sl.wikipedia.org/wiki/Ženska_volilna_pravica

Knjižna literatura

- Nepozabne, Milanca Antić Gaber, Ljubljana, Mladinska knjiga, 2020
- Pogumne punce, Nika Kovač, Ljubljana, Mladinska knjiga, 2024
- Pozabljena polovica, Seta Knop, Ljubljana, Založba Tuma, 2007

Viri slikovnega gradiva

- vse slike iz dela o Ivani Kobilci so iz arhiva narodne galerije: https://www.ng-slo.si/si/stalna-zbirka/1870-1900/ivana-kobilca?tab=collections&authorId=631
- https://onaplus.delo.si/partnerstvo/druzba/tragicno-zivljenje-izjemne-zofke-kveder-izgube-hcerke-ni-nikoli-prebolela/
- https://zalozbakarantanija.si/trgovina/misterij-zene/
- https://en.wikipedia.org/wiki/A_Room_of_One%27s_Own
- https://www.mohorjeva.org/novy-lili/
- https://www.facebook.com/VIDAlit/
- https://www.pb-franja.si/en/explore-franja/franja-a-monument-of-immovable-heritage/
- https://www.pb-franja.si/en/explore-franja/franja-a-monument-of-immovable-heritage/
- https://www.zzb-nob.si/eu-projekt-evropska-antifasisticna-dediscina/5007-2/
- https://www.goodreads.com/book/show/22864723-ni-neskon-nih-poti